

ТЕНДЕНЦІЇ В ОБСЯГАХ І НАПРЯМАХ ЕКСПОРТУ ПРОДУКЦІЇ ЗА УКРАЇНСЬКИМ КЛАСИФІКАТОРОМ ТОВАРІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 01-24

TRENDS IN THE VOLUMES AND DIRECTIONS OF EXPORTS ACCORDING TO THE UKRAINIAN CLASSIFICATION OF GOODS FOR FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY 01-24

Зовнішня торгівля є ключовим чинником економічного розвитку України, де одним із провідних напрямів експорту залишається сільськогосподарська продукція, що становить близько 40% від загального обсягу поставок на зовнішні ринки. Однак через повномасштабну війну відбуваються значні зміни як у обсягах, так і в напрямках експорту аграрної продукції України. Деталізовано основні проблеми, котрі суттєво впливають на розвиток аграрного сектору в умовах сьогодення: необхідність диверсифікації ринків збуту продукції, звуження фінансової бази розвитку сільськогосподарських підприємств, скорочення кількості господарств. Основна мета статті полягає в дослідженні динаміки обсягів та напрямків експорту товарів, згрупованих за УКТЗЕД 01-24, з акцентом на аналізі ситуації до початку конфлікту. Особливу увагу приділено огляду стану експорту сільськогосподарської продукції, оцінці основних напрямів експорту і країн-партнерів, а також труднощам, які виникають в умовах війни. Проведений аналіз виявив скорочення обсягів аграрного експорту та структурні зміни у його географії: роль країн ЄС зростає, тоді як частка Азії, Африки та Америки зменшується. Проаналізовано динаміку експорту товарів та послуг з України, динаміку зовнішньої торгівлі продукцією аграрної сфери, експорт України за країнами. Також визначено, що внаслідок повномасштабної війни з'явилися складнощі з експортом української продукції сільськогосподарської галузі внаслідок блокування морських транспортних шляхів, блокування роботи українських морських портів, а також постійних ракетних обстрілів. У перспективі необхідно вживати додаткових заходів для стабілізації зовнішньоторговельних показників аграрного сектора України. Визначено потребу у застосуванні заходів, які дозволять стабілізувати стан експорту аграрної продукції з України завдяки впровадженню дієвих механізмів державного регулювання агропромисловості.

Ключові слова: аграрна продукція, експорт, зовнішньоекономічна діяльність, УКТ ЗЕД 01-24, зовнішня торгівля під час війни.

The main problems that significantly affect the development of Ukraine's agricultural sector are caused by both internal and external factors. First, the disruption of traditional foreign economic relations has led to an urgent need to diversify markets for agricultural products. Many of the countries that used to actively import Ukrainian goods have limited their economic relations with Ukraine due to the high level of risks and instability of supply chains. This forces Ukraine to look for new markets, which, in turn, requires additional financial and organisational resources to analyse markets, create new logistics routes and adapt products to the requirements of new partner countries. Secondly, the Ukrainian agricultural sector is facing a significant reduction in financial resources to support and develop agricultural enterprises. Military operations and the economic crisis have resulted in a shortage of investment and credit, making it difficult to purchase necessary inputs such as seeds, fertilisers, fuel and modern equipment. The lack of affordable financing is forcing many producers to reduce production or even suspend operations. In addition, the number of active farms is decreasing, as many of them have been destroyed or are located in areas where active hostilities are ongoing. This leads to the loss of important production capacities, especially in traditionally agricultural regions of the country. Agricultural producers also face security issues for their. The purpose of the article is to study the trends in exports of goods grouped under UKTZED 01-24, with a special focus on the analysis of changes that occurred before the conflict. The state of agricultural exports is examined in detail, the main partner countries are identified, and the directions of supply are assessed, as well as the difficulties arising in the context of war. The analysis shows a decline in agricultural exports from Ukraine and changes in the geography of foreign trade relations: the share of EU countries is growing, while the role of Asia, Africa and the Americas is declining. The dynamics of exports reflects changes in the structure of Ukraine's foreign trade in agricultural products due to the current.

Key words: agricultural products, exports, foreign economic activity, UKT ZED 01-24, foreign trade during the war.

УДК 339.5

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.14-22>

Павленко О.М.¹

к.е.н., докторант кафедри
глобальної економіки,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Pavlenko Oleksiy

National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine

Постановка проблеми. Зовнішньоекономічна діяльність відіграє важливу роль у розвитку економіки України. Україна є активним учасником міжнародних ринків багатьох видів продукції, що сприяє її економічному розвитку. Одним із основних напрямів експорту України є експорт сільськогосподарської продукції, яка класифікується за УКТ ЗЕД 01-24. Станом на 2021 рік Україна посіла друге місце у світі за експортом усіх зернових

культур. У 2022/2023 роках Україна посіла шосте місце серед усіх експортерів пшениці у світі. За експортом продукції тваринництва Україна не посідає лідируючі позиції, проте ця галузь сільського господарства в країні також доволі розвинена. Під час повномасштабної війни відбуваються суттєві зміни у контексті обсягів та напрямів експорту продукції за УКТ ЗЕД 01-24, які спричинені саме наслідками бойових дій в умовах російсько-української війни.

¹ ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-9735-2478>

Як свідчать останні дослідження, аграрний сектор є одним із тих, що найбільше страждає від наслідків війни, що, зрештою, впливає і на стан експорту аграрної продукції. Сучасні тенденції в обсягах та напрямках експорту аграрної продукції з України мають як позитивний, так і негативний характер, що відповідає також загальним тенденціям у контексті експорту України в умовах воєнного стану. З огляду на останні зміни у контексті експорту сільськогосподарської продукції, які відбуваються постійно, виникає потреба у проведенні детального дослідження, присвяченого даному питанню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Особливості експорту аграрної продукції в умовах воєнного стану розглянуті у багатьох вітчизняних дослідженнях. Так, Т.І. Батракова та С.С. Фоменко проаналізували сучасний стан зовнішньої торгівлі України в умовах економічної нестабільності, дослідивши особливості експорту продукції з України під час повномасштабної війни [1]. Також сучасний стан та тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України проаналізовані у роботі І.В. Тюха та В.О. Іваниної [2]. До питання особливостей сучасного стану зовнішньої торгівлі України звернувся і Т. М. Пілявко [3]. Окремі аспекти сучасного стану експорту аграрної продукції досліджено у роботі Н.Я. Заболотної та В. Свідинської [4]. Також до даного питання звернувся і Я. Гуменюк, проаналізувавши особливості аграрного експорту України та його стратегічного планування [5]. Велика кількість досліджень, присвячених цьому питанню, свідчить про особливу актуальність досліджуваного питання у наукових колах. Проте, з огляду на зміни в обсягах та напрямках аграрного експорту, виникає потреба у проведенні більш детальних досліджень.

Постановка завдання: проаналізувати основні тенденції в обсягах і напрямках експорту продукції за УКТ ЗЕД 01-24.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У першу чергу важливо проаналізувати основні тенденції у контексті експорту України в умовах воєнного стану. Під час повномасштабної війни Україна перебуває у стані економічної нестабільності, що негативно впливає на її зовнішню торгівлю та зовнішньоекономічні зв'язки. До початку російсько-української війни стан експорту з України був доволі позитивним, адже Україна щороку покращувала свої позиції у світових рейтингах. Крім того, найбільші обсяги експорту до інших країн надавав саме агропромисловий або аграрний сектор. Зокрема, у 2018 році частка сільськогосподарських товарів у структурі експорту України складала 44% [2]. Також обсяги експорту продукції з України значно зросли у 2021 році порівняно з 2020 роком, проте у 2022 році значно зменшились, причиною чого стала саме повномасштабна війна [1].

На рис. 1 наведемо динаміку експорту товарів та послуг з України за 2018–2022 роки.

Звертаючись до стану експорту аграрної продукції з України до повномасштабної війни, а також частки експорту продукції аграрної сфери у загальному обсязі експорту товарів. Зазначимо отримані дані на рис. 2.

Згідно з даними, наведеними на рис. 2, можна сказати, що до повномасштабної війни стан експорту аграрної продукції був позитивним: обсяги експорту та частка у загальній структурі поступово збільшувались, при цьому несуттєво зменшувались у 2017–2018 роках [3].

Також важливо звернути увагу на зміни в географії українського експорту до початку повномасштабної війни. У 2021 році лідерами за імпортом продукції з України були наступні країни:

- Китай – 11,8% від загального обсягу;
- Польща – 7,7%;
- Туреччина – 6,1%;

Рис. 1. Динаміка експорту товарів та послуг з України, 2018–2022 рр.

Джерело: сформовано автором

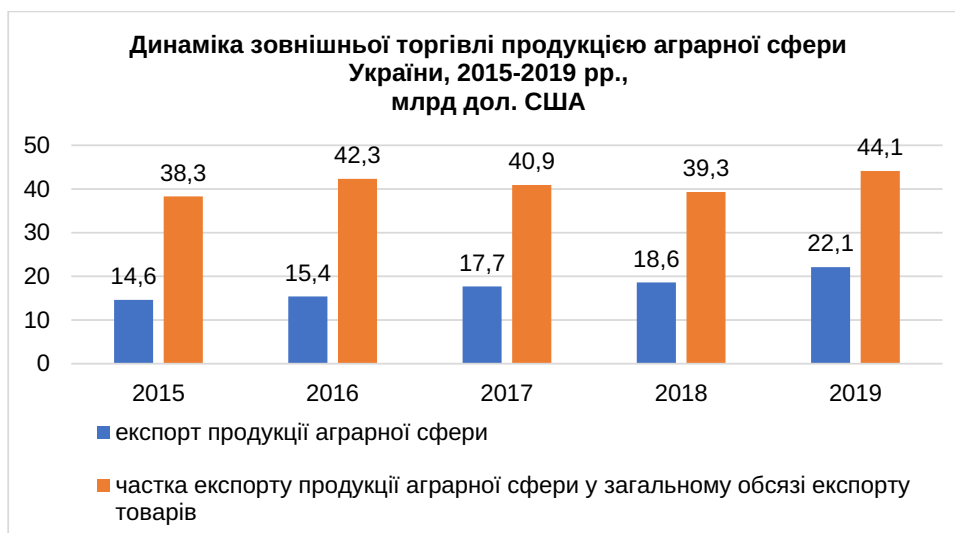

Рис. 2. Динаміка зовнішньої торгівлі продукцією аграрної сфери України, 2015–2019 рр., млрд дол. США

Джерело: сформовано автором

– Італія – 5% та інші країни ЄС.

У 2022 році експорт з України зменшився на 35,1% порівняно з довоєнним 2021 роком. Причиною цього стало порушення ланцюгів постачання, а також введення воєнного стану.

На рис. 3 наведемо основні зміни у напрямках експорту продукції з України у 2022 році.

З огляду на зазначене, зауважимо, що в умовах повномасштабної війни відбуваються суттєві зміни у контексті експорту аграрної продукції з України. До основних проблем, які впливають на розвиток аграрного сектору, варто віднести [4]:

- зменшення обсягу валової продукції сільськогосподарства;
- необхідність диверсифікації ринків збуту продукції;
- звуження фінансової бази розвитку сільськогосподарських підприємств;
- скорочення кількості малих (переважно фермерських) господарств.

Причини виникнення таких проблем полягають у наступному:

- повномасштабна війна безпосередньо;
- руйнування аграрної інфраструктури;
- проблеми у контексті ланцюгів експорту української аграрної продукції;
- руйнування припортової інфраструктури та складів аграрної продукції;
- небажання експортерів експортувати українську аграрну продукцію через нестабільність ситуації в Україні;
- блокування морських та наземних транспортних шляхів тощо.

Далі важливо проаналізувати основні зміни в обсягах експорту аграрної продукції з України в умовах воєнного стану. Основні риси зазначимо нижче:

– Україна у 2022 році експортувала агропродовольчої продукції (групи 1–24 УКТЗЕД) на суму \$23,4 млрд, що на 16% менше, ніж у 2021 році [7];

– У 2023 році виторг склав 21,9 млрд дол. США, що на 8% менше, ніж у 2022 році. При цьому обсяг експорту склав 67,5 млн т аграрної продукції [8].

Відповідно, у 2022-2023 роках можна спостерігати зниження обсягів експорту аграрної продукції, причиною чого є наслідки повномасштабної війни та усі фактори, які були перелічені вище.

Також відбулися зміни у контексті напрямів експорту аграрної продукції з України. Як свідчать останні аналітичні дослідження та статистичні дані, найбільша частка експорту української аграрної продукції у 2022–2023 роках припадає на Польщу та Румунію, які експортують близько 24% сільськогосподарської продукції України, яка спрямовується на експорт. Крім того, суттєво зросла частка експорту української аграрної продукції до ЄС, і при цьому скорочується експорт до інших регіонів світу. Найбільше українського аграрного експорту поза межами Європейського Союзу спрямовується: частка азійських країн у структурі експорту зменшилась з 32% до 26%, а частка країн СНД – з 13% до 4%, країн Африки – з 9% до 4%, Америки – з 4% до 2%. Причина зниження частки інших регіонів у структурі експорту аграрної продукції з України полягає у тому, що внаслідок повномасштабної війни з'явилися складнощі з експортом української продукції сільськогосподарської галузі внаслідок блокування морських транспортних шляхів, блокування роботи українських морських портів, а також постійних ракетних обстрілів тих портів, які продовжують свою роботу [9].

Висновки. Отже, в умовах воєнного стану відбуваються суттєві зміни у контексті зовнішньої

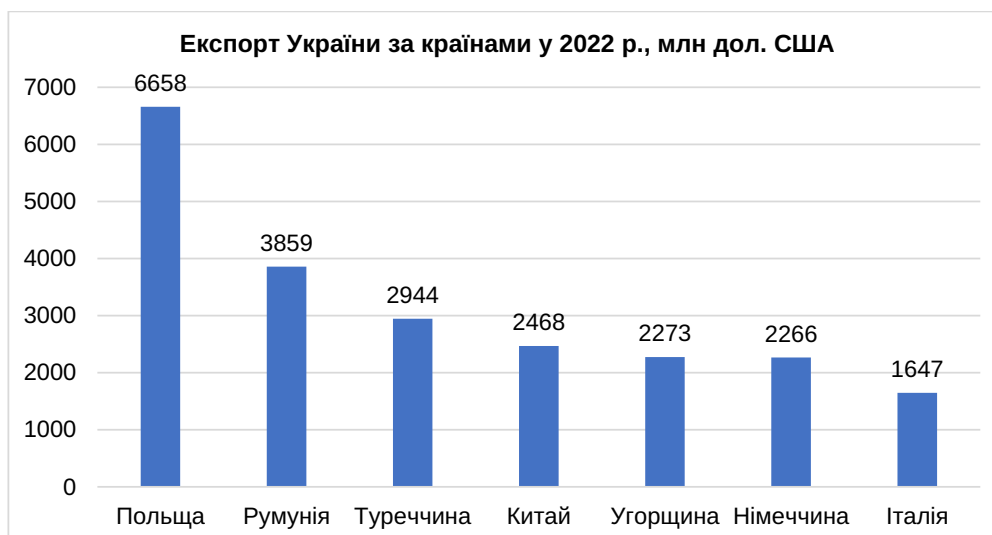

Рис. 3. Експорт України за країнами у 2022 р., млн дол. США

Джерело: [6]

торгівлі України, насамперед – з точки зору експорту товарів та послуг з України. Внаслідок змін, що відбулися в Україні під час російсько-української війни, експорт товарів та послуг скорочується, також відбуваються зміни у напрямках експорту товарів та послуг. Основні тенденції в обсягах і напрямках експорту продукції за УКТ ЗЕД 01-24 характеризуються скороченням обсягів експорту аграрної продукції з України у вартісному та кількісному вимірі. Крім того, відбувається скорочення обсягів експорту аграрної продукції до країн Азії, Африки та Америки, причиною чого є складнощі у постачанні продукції морськими транспортними шляхами. Таким чином, в подальшому виникає потреба у застосуванні заходів, які нададуть можливість стабілізувати стан експорту аграрної продукції з України завдяки впровадженню дієвих механізмів державного регулювання агровиробництва [10].

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Батракова Т.І., Фоменко С.С. Сучасний стан зовнішньої торгівлі України в умовах економічної стабільності. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 4 (4). С. 56–62.
2. Тюха І.В., Іванина В.О. Сучасний стан та тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України. *Ефективна економіка*. 2020. № 1
3. Пілявоз Т.М. Сучасний стан зовнішньої торгівлі України. 2020. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39607/12646-45125-1-PB.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
4. Заболотна Н.Я., Свідинська В. Сучасний стан та перспективи розвитку аграрного сектору України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 327–329.

5. Гуменюк Я.М. Аграрний експорт України: аналіз та стратегічне планування. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53.

6. Нечипорук А., Котова М., Кочубей Д. Експорт України в умовах воєнного стану. *Міжнародна торгівля*. 2023. № 130 (5). С. 18–32.

7. Топ-10 країн-імпортерів української аграрної продукції під час війни. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/top10-krayinimporteriv-ukrayinskoyi-agrarnoyi-produkciyi-pid-chas-viyeni.html>

8. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahraryny-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta>

9. Аграрний експорт-2023: скільки і куди продали зерна та олії. URL: <https://elevatorist.com/spetsproekt/210-agrarniy-eksport-2023-skilki-i-kudi-prodali-zerna-ta-oliyi>

10. Вакуленко В.Л. Шляхи вдосконалення державного регулювання агровиробництва. *Економіка та суспільство*. 2018. № 19. С. 110–115.

REFERENCES:

1. Batrakova T.I., Fomenko S.S. (2023). Suchasnyi stan zovnishnoi torhivli Ukrainy v umovakh ekonomichnoi stabilnosti [Current state of Ukraines foreign trade in the context of economic stability]. *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka – Digital economy and economic security*, vol. 4 (4), pp. 56–62.
2. Tiukha I.V., Ivanyina V.O. (2020). Suchasnyi stan ta tendentsii rozvytku zovnishnoi torhivli Ukrainy [Suchasnyi stan ta tendentsii rozvytku zovnishnoi torhivli Ukrainy]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, no. 1
3. Piliavoz T.M. (2020). Suchasnyi stan zovnishnoi torhivli Ukrainy [Current state of Ukraines foreign trade]. Available at: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/>

handle/123456789/39607/12646-45125-1-PB.pdf?sequence=1&isAllowed=y

4. Zabolotna N.Ya., Svidynska V. (2022). Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku ahrarnoho sektoru Ukrainy [Current state and prospects for the development of Ukrainian agricultural sector]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal*. vol. no 5. pp. 327–329.

5. Humeniuk Ya.M. (2023). Ahrarnyi eksport Ukrainy: analiz ta stratehichne planuvannia [Ukrainian agricultural exports: analysis and strategic planning]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, no. 53.

6. Nechyporuk A., Kotova M., Kochubei D. (2023). Eksport Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Ukrainian exports under martial law]. *Mizhnarodna torhivlia – International trade*, vol. 130 (5), pp. 18–32.

7. YurGazeta. (2023). Top-10 krayin-importeriv ukrainskoi ahrarnoi produktsii pid chas viiny [Top 10 countries importing Ukrainian agricultural products dur-

ing the war]. Available at: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/top10-krayinimporteriv-ukrayinskoyi-agrarnoyi-produktsiyi-pid-chas-viiny.html>

8. NISS (2023). Ahrarnyi sektor Ukrainy u 2023 rotsi: skladovi stiikosti, problemy ta perspektyvni zavdannia [Ukrainian agricultural sector in 2023: sustainability components, challenges and prospects]. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahrarnyy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta>

9. Elevatorist. (2023). Ahrarnyi eksport-2023: skilky i kudy prodaly zerna ta olii [Agricultural exports in 2023: how much grain and oil was sold and where]. Available at: <https://elevatorist.com/spetsproekt/210-agrarniy-eksport-2023-skilki-i-kudy-prodali-zerna-ta-oliyi>

10. Vakulenko V.L. (2018). Shlyahi vdoskonalennya derzhavnogo reguluvannya agrovirobnitstva [Ways to improve the state regulation of agricultural production]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, no. 19, pp. 110–115.